13/3/08

הרצאה 7

הגדרה: $\varphi: V_1 \to V_2$ נקראת טרנספורמציה לינארית אם

(1) $\varphi(x+y)=\varphi(x)+\varphi(y)$ לכל $x,y\in V_1$

(2) $\varphi(\lambda x)=\lambda\varphi(x)$ לכל $x\in V_1$, $\lambda\in F$

דוגמאות

(1) $\varphi: V_1 \to V_2$

$\varphi(x)=\theta_2$ לכל $x\in V_1$

(θ_2 - האיבר הניטרלי של V_2)

צ"ל: φ - ט"ל: $\theta_2=\varphi(x+y)\overset{?}{=}\varphi(x)+\varphi(y)=\theta_2+\theta_2=\theta_2$

לכן השוויון מתקיים.

$\theta_2=\varphi(\lambda x)=\lambda\varphi(x)=\lambda\cdot\theta_2=\theta_2$

(2) $Id: V \to V$

$Id(x+y)=x+y=Id(x)+Id(y)$

(3) יהי V מ"ו מעל שדה $\mathbb{F}$, נקבע $\mu\in F$ נגדיר $\varphi(x)=\mu x$ ט"ל

נבדוק שזה ט"ל: $\varphi(x+y)=\mu(x+y)$

$\varphi(x)+\varphi(y)=\mu x+\mu y=\mu(x+y)$

כלומר העתקה שומרת על חיבור

$\varphi(\lambda x)=\mu\cdot\lambda x$

$\lambda\cdot(\varphi x)\overset{}{=}\lambda\cdot\overset{''}{\mu} x$

ולכן העתקה שומרת גם על כפל בסקלר כי כפל השדה הוא קומוטטיבי

(4) $V=\mathbb{R}[x]$ מרחב של כל הפולינומים עם הדרגות - מ"ו

$\frac{d}{dx}:\mathbb{R}[x]\to\mathbb{R}[x]$ - ט"ל

$f\longmapsto f' \ \frac{df}{dx}$

נגזרת שומרת על כפל בסקלר $(\lambda f)'=\lambda f'$

נגזרת שומרת על סכום $(f+g)'=f'+g'$

(5) $V_1=F^n$

$V_2=F^m$

$\varphi:F^n\to F^m$

נקבע מטריצה $A\in Mat_{m\times n}(F)$: נגדיר העתקה $\boxed{\varphi(x):=\underset{m\times n}{A}\ \underset{n\times 1}{x}}$ => ט"ל

$x\in F^n$ רשום כעמודה.

$$\varphi(x+y) \overset{?}{=} \varphi(x)+\varphi(y)$$

-דיסטריבוטיביות- $A(x+y) = Ax + Ay$

$$A(\lambda x) = \lambda(Ax)$$

<u>הערה</u>: בהמשך נוכיח כי כל ה"ל $F^n \to F^m$ היא מצורה כזאת.

(6) $V = \mathbb{R}^2$. נקבע $a \in \mathbb{R}^2$ ($a \neq 0$). נתבונן $\varphi(x) = x + a$

(הזזה של וקטור x בוקטור a). זו לא ה"ל מכיוון

שהיא לא שומרת על חיבור ועל כפל בסקלר, למשל

$$\varphi(x+y) = x+y+a$$

$$\varphi(x)+\varphi(y) = x+y+2a$$

<u>טענה</u>: תהי $\varphi: V_1 \to V_2$ ה"ל. אזי (א) $\varphi(\theta_1) = \theta_2$

(ב) $\varphi(-x) = -\varphi(x)$ לכל $x \in V_1$

<u>הוכחה</u>: (א) $\underline{\varphi(\theta_1)} = \varphi(0 \cdot \theta_1) = 0 \cdot \varphi(\theta_1) = \underline{\theta_2}$

(ב) $\varphi(-x) = \varphi(-1 \cdot x) = -1 \cdot \varphi(x) = -\varphi(x)$ <u>מש"ל</u>

<u>הערה</u> (1) $\varphi: V_1 \to V_2$ ה"ל

$$v_1, v_2, \dots, v_k \in V_1$$

$$\varphi(\lambda_1 v_1 + \lambda_2 v_2 + \dots + \lambda_k v_k) = \lambda_1 \varphi(v_1) + \lambda_2 \varphi(v_2) + \dots + \lambda_k \varphi(v_k)$$

(השתמשנו k פעמים בכך ש φ שומרת על חיבור ועל כפל בסקלר)

כלומר φ שומרת על צירוף לינארי.

(2) אם $v_1, \dots, v_k \in V_1$ תלויה לינארית אזי

$\varphi(v_1), \dots, \varphi(v_k) \in V_2$ גם תלויה לינארית.

$\sum_{i=1}^{k} \lambda_i v_i = \theta_1$ עבור $\lambda_1, \dots, \lambda_k \in F$ שלא כולם 0.

נפעיל φ: $\underline{\sum_{i=1}^{k} \lambda_i \varphi(v_i)} = \varphi(\sum_i \lambda_i v_i) = \varphi(\theta_1) = \underline{\theta_2}$

ההפך לא נכון, למשל $\mathbb{R}^2 \to \mathbb{R}^1$

$$v_1 = (1,0) \mapsto 1$$

$$v_2 = (0,1) \mapsto 0$$

(התמונה היא כן תלויה לינארית)

<u>טענה</u>: הרכבה של ה"ל היא ה"ל.

<u>הוכחה</u>: $V_1 \xrightarrow{\varphi} V_2 \xrightarrow{\psi} V_3$, φ, ψ ה"ל. צ"ל $\psi \circ \varphi$ ה"ל.

$$(\psi\circ\varphi)(x+y)=\psi(\varphi(x+y))=\psi(\varphi(x)+\varphi(y))=\psi(\varphi(x))+\psi(\varphi(y))$$
$$=(\psi\circ\varphi)(x)+(\psi\circ\varphi)(y)$$

$$(\varphi\circ\psi)(\lambda x)=\psi(\varphi(\lambda x))=\psi(\lambda\varphi(x))=\lambda\psi(\varphi(x))=\lambda(\psi\circ\varphi)(x)$$ מ"ש

$f: X\to Y$ חח"ע ועל

$f^{-1}: Y\to X$

$$f\circ f^{-1}=Id_Y$$
$$f^{-1}\circ f=Id_X$$

לכל העתקה חח"ע ועל יש העתקה הפכית יחידה.

העתקות חח"ע ועל במקרה של טרנספורמציות לינאריות

טענה: נניח $\varphi: V_1\to V_2$ ה"ל, חח"ע ועל

אזי $\varphi^{-1}: V_2\to V_1$ גם ה"ל.

הוכחה: יהיו $w_1,w_2\in V_2$, צ"ל $\varphi^{-1}(w_1+w_2)\overset{?}{=}\varphi^{-1}(w_1)+\varphi^{-1}(w_2)$

נסמן $x_1=\varphi^{-1}(w_1)$, $x_2=\varphi^{-1}(w_2)$

$$\begin{cases}\varphi(x_1)=w_1\\ \varphi(x_2)=w_2\end{cases}$$

$$\varphi(x_1)+\varphi(x_2)=w_1+w_2$$
$$\varphi(x_1+x_2)=w_1+w_2$$
$$\underline{\varphi^{-1}(w_1)+\varphi^{-1}(w_2)}=x_1+x_2=\underline{\varphi^{-1}(w_1+w_2)}$$

נניח $w\in V_2$ $\varphi^{-1}(\lambda w)\overset{?}{=}\lambda\varphi^{-1}(w)$

נסמן $x=\varphi^{-1}(w)$

$$\varphi(x)=w$$
$$\varphi(\lambda x)=\lambda\varphi(x)=\lambda w$$

לכן $\lambda x=\varphi^{-1}(\lambda w)$

$$=\lambda\varphi^{-1}(w)$$ מ"ש

הגדרה:

(א) ה"ל שהיא חח"ע נקראת מונומורפיזם.

(ב) ה"ל שהיא על נקראת אפימורפיזם.

(ג) ה"ל שהיא על וחח"ע נקראת איזומורפיזם.

טענה

(א) הרכבה של מונומורפיזמים היא מונומורפיזם.

(ב) הרכבה של אפימורפיזמים היא אפימורפיזם.

(ג) הרכבה של איזומורפיזמים היא איזומורפיזם.

(ג נובע מ-א' ו-ב' ואת א' ו-ב' הוכחנו בעבר)

הגדרה: **גרעין** (Kernel) של ה"ל $\varphi: V_1 \to V_2$

$$V_1 \supset Ker\varphi = \{x \in V_1 \mid \varphi(x) = \theta_2\}$$

תמונה (image)

$$V_2 \supset Im\varphi = \{y \in V_2 \mid \exists x \in V_1 .\ \varphi(x) = y\}$$

טענה: $Ker\varphi \subset V_1$ זה תת-מרחב לינארי (של V_1)

$Im\varphi \subset V_2$ תת-מרחב לינארי (של V_2)

הוכחה: $\theta_1 \in Ker\varphi$

$$x, y \in Ker\varphi \Longrightarrow x+y \in Ker\varphi$$

$$\varphi(x+y) = \varphi(x) + \varphi(y) = \theta_2 + \theta_2 = \theta_2$$

יהי $x \in Ker\varphi$. $\varphi(\lambda x) = \lambda\varphi(x) = \lambda\theta_2 = \theta_2$ לכן $\lambda x \in Ker\varphi$

$\Longleftarrow$ $Ker\varphi$ תת-מרחב לינארי.

$\theta_2 \in Im\varphi$

$w, z \in Im\varphi$ $\quad w = \varphi(x)$

$z = \varphi(y)$

$$w + z = \varphi(x+y) \in Im\varphi$$

לכן התמונה סגורה ביחס לחיבור. נוכיח ביחס לכפל:

יהי $w \in Im\varphi$. $\quad w = \varphi(x)$

$\lambda w = \lambda\varphi(x) = \varphi(\lambda x) \in Im\varphi$ מש"ל

טענה: תהי $\varphi: V_1 \to V_2$ ה"ל. φ חח"ע $\Longleftrightarrow Ker\varphi = \{\theta_1\}$

הוכחה: $\boxed{\Longleftarrow}$ נניח φ חח"ע

$$Ker\varphi = \varphi^{-1}(\theta_2) = \{\theta_1\}$$

$\boxed{\Rightarrow}$ נניח $Ker\varphi = \{\theta_1\}$. נניח $\varphi(a) = \varphi(b)$

$$\varphi(a) - \varphi(b) = \theta_2$$

$$\varphi(a-b) = \theta_2$$

$a - b \in Ker\varphi = \{\theta_1\} \Rightarrow a - b = \theta_1 \Rightarrow a = b$ מש"ל

משפט: יהי $\varphi: V \to W$ ה"ל. נניח V ממימד סופי.
אזי $Im\,\varphi$ ממימד סופי, $\dim Im\,\varphi + \dim Ker\,\varphi = \dim V$

למה: יהי $e_1,\dots,e_m$ בסיס של $Ker\,\varphi$. נשלים אותה
עד לבסיס של V ע"י וקטורים $e_{m+1},\dots,e_n$.
אזי $(*)$ $\varphi(e_{m+1}),\dots,\varphi(e_n)$ בסיס של $Im\,\varphi$.

הערה: מהלמה הנ"ל מיד נובע המשפט.

$\dim Im\,\varphi = n-m$ $\quad \dim V = n$
$\dim Ker\,\varphi = m$

הוכחת הלמה: נוכיח ש- $(*)$ פורשת את $Im\,\varphi$.

יהי $y \in Im\,\varphi$. $y=\varphi(x)$ $\quad x \in V$

$$x = \sum_{i=1}^{m} \lambda_i e_i + \sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i e_i$$

$$y = \varphi(x) = \sum_{i=1}^{m} \lambda_i \underbrace{\varphi(e_i)}_{=\theta_2} + \sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i \varphi(e_i) = \sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i \varphi(e_i)$$

נוכיח כי $(*)$ בת"ל. נניח כי $\sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i \varphi(e_i) = \theta_2$

$$\sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i e_i \in Ker\,\varphi \iff \varphi\left(\sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i e_i\right) = \theta_2$$

$$\sum_{i=m+1}^{n} \lambda_i e_i = \sum_{i=1}^{m} \mu_i e_i \implies \sum_{i}^{m} -\mu_i e_i + \sum_{m+1}^{n} \lambda_i e_i = \theta_2$$

אבל $e_1,\dots,e_n$ בת"ל. לכן: $\mu_i = 0$ לכל i;
$\lambda_j = 0$ לכל j

לכן $\varphi(e_{m+1}),\dots,\varphi(e_n)$ בת"ל. מש"ל

משפט: נניח V,W מ"ו מאותו מימד סופי.
יהי $\varphi: V \to W$ ה"ל. אזי הטענות הבאות שקולות!
(א) φ אפימורפיזם.
(ב) φ: מונומורפיזם.
(ג) φ איזומורפיזם.

הוכחה: (א) $\Leftarrow$ (ב) נניח φ - על. $Im\,\varphi = W$. צ"ל: $Ker\,\varphi = \{\theta_V\}$
(הוכחנו קודם ש- φ מונומורפיזם $\iff$ הגרעין טריוויאלי) $\Updownarrow$

$\dim Ker\,\varphi = 0$

$\dim Ker\,\varphi = \dim V - \dim Im\,\varphi = \dim V - \dim W = 0$

נשאר להוכיח (ב) <= (א)

צ"ל $\operatorname{Im}\varphi = W \iff \dim \operatorname{Im}\varphi = \dim W$

$$\dim \operatorname{Im}\varphi = \dim V - \underbrace{\dim \operatorname{Ker}\varphi}_{=0} = \dim V = \dim W$$

מש"ל

ג) נובע ישירות מ- א ו-ב)

<u>הגדרה</u>: שני מ"ו V,W נקראים איזומורפיים אם קיים איזומורפיזם $\varphi: V \to W$ ביניהם.

סימון: $V \cong W$ זה יחס שקילות:

(1) $V \cong V$

(2) אם $V \cong W \Rightarrow W \cong V$

(3) אם $V \cong W,\ W \cong Z \Rightarrow V \cong Z$.

<u>הוכחה</u>

(1) $Id: V \to V$ איזו

(2) $\varphi: V \xrightarrow{\cong} W \Rightarrow \varphi^{-1}: W \xrightarrow{\cong} V$ (φ^{-1} - איזומורפיזם)

(3) $\underbrace{V \xrightarrow[\cong]{\varphi} W \xrightarrow{\psi} Z}_{\psi\circ\varphi\ \cong}$

<u>משפט</u>: יהיו V,W מ"ו ממימד סופי. אזי $V \cong W \iff \dim V = \dim W$

<u>טענה</u>: (א) אם $\varphi: V \to W$ חח"ע, אזי תמונה של כל סדרה בת"ל היא בת"ל.

(ב) אם $\varphi: V \to W$ על, אזי תמונה של כל סדרה פורשת היא סדרה פורשת.

<u>הוכחת הטענה</u>

(א) תהי $v_1,\dots,v_k \in V$ בת"ל. צ"ל $\varphi(v_1),\dots,\varphi(v_k) \in W$ בת"ל.

נניח $\sum_{i=1}^{k} \lambda_i \varphi(v_i) = \theta_W$. $\varphi\left(\sum_{i=1}^{k} \lambda_i v_i\right) = \theta_W \overset{\varphi\ \text{חח"ע}}{\Rightarrow} \sum_{i=1}^{k} \lambda_i v_i = \theta_V$

$\Downarrow$

$\lambda_i = 0$ לכל i